

De la republică la imperiu. Emisiunile monetare ale lui Caius Norbanus

Bogdan Cacuci - bogdan_cacuci@yahoo.com

Una din emisiunile monetare deseori întâlnite în tezaurele din zilele noastre ce conțin monedă republicană este cea a lui C. Norbanus. Pe baza frecvenței de apariție a denarilor săi în tezaure monetare cu monede republicane, putem afirma faptul că este o emisiune comună. Ne dorim în acest articol să privim cu lupa această emisiune mai în detaliu, să descoperim emitentul ei și contextul istoric în care apărea.

Caius Norbanus Flaccus a fost un om politic și general roman în primul primol secol dinaintea erei noastre. Familia sa a fost victimă a proscricțiilor lui Lucius Cornelius Sulla, dar a revenit ulterior în grațiile lui Iulius Caesar. După moartea lui Caesar a rămas printre susținătorii lui Octavian. Tatăl său, Caius Norbanus Balbus a fost consul în anul 83 î.Hr, susținător al popularului Caius Marius.

Caius Norbanus apare pentru prima dată în viața politică ocupând funcția de triumvir monetalis în anul 83 î.Hr, în timpul consulatului tatălui său. Datorită orientării politice a tatălui său, familia a fost exilată în anul 82 î.Hr. Tânărul Caius revine pe scena politică în anul 43 î.Hr ca praetor. Va face parte din tabăra lui Octavian mai întâi în luptele împotriva lui Marcus Antonius, apoi în luptele triumvirilor împotriva Liberatorilor. A fost numit proconsul al Spaniei iar după Actium proconsul al Asiei.

În timpul mandatului său de triumvir monetalis din anul 83 î.Hr. a emis un tip de denar cu două variante:

Prima variantă:



Emitent: Republica Romană

Nominal: denar

Material : argint

Magistrat monetar: C. Norbanus

Data: 83 î.Hr.

Descriere revers: Prova de corabie, fascie cu secure, caduceu și spic. De jur împrejur cerc perlat .

Descriere avers: capul zeiței Venus spre dreapta, purtând diademă și mărgelă. În spate marcă de control VII¹; dedesubt C. NORBANVS ; de jur împrejur cerc perlat.

Referințe: R.R.C.² 357/1a ;

A doua variantă:



Emitent: Republica Romană

Nominal: denar

Material : argint

Magistrat monetar: C. Norbanus

Data: 83 î.Hr.

Descriere revers: Spic, fascie cu secure și caduceu . De jur împrejur cerc perlat .

Descriere avers: capul zeiței Venus spre dreapta, purtând diademă și mărgelă . În spate marcă de control CLXXV ; dedesubt C. NORBANVS ; de jur împrejur cerc perlat.

Referințe: R.R.C. 357/1b ;

¹ Marca de control VII este doar pentru cazul monedei ilustrate. La denarii lui C. Norbanus mărcile de control erau numerale romane între I–XXVI pentru tipul R.R.C. 357/1a respective între I–CCXXVIII pentru tipul R.R.C. 357/1b.

² Michael H. Crawford. *Roman Republican Coinage*. Editura: Cambridge University Press , 1975.

Elementele reprezentate pe cele două monede simbolizează *imperium terra marique*³ și Felicitas. Această alăturare de simboluri nu e pur întâmplătoare, sensul ei trebuie căutat în evenimentele din jurul anului 83 î.Hr.

Tatăl lui Caius Norbanus Flaccus, Caius Norbanus Balbus avea origini obscure, fiind un homo novus originar din Norba⁴. A ieșit în evidență mai întâi în 103 î.Hr ocupând funcția de tribun al plebei. S-a remarcat ulterior ca acuzator în procesul intentat lui Quintus Servilius Caepio cel Bătrân pentru motivarea înfrângerii aspre suferite de romani în fața cimbrilor la Arausio în 105 î.Hr. Procesul s-a soldat cu exilarea acuzatului la Smyrna și confiscarea averii. În 101 î.Hr Norbanus a ocupat funcția de chestor sub Marcus Antonius (bunicul triumvirului de mai târziu) în campania sa asupra piraților din Cilicia. În 89 î.Hr a fost numit praetor, apoi guvernator al Siciliei. A reușit să apere insula de triburile italiene ale socilor în timpul războiului civil. A reușit să captureze Rhegium de la samniți în 88 î.Hr. În războiul civil dintre Marius și Sulla a ținut partea celui dintâi.

După moartea lui Marius a fost ales consul în 83 î.Hr alături de Lucius Cornelius Scipio Asiaticus Asiagenus și trimis în calea lui Sulla să-i împiedice al doilea marș împotriva Romei. După negocieri eșuate s-a trecut la cuvântul armelor, iar armata lui Norbanus sprijinită de Quintus Sertorius a fost învinsă de cea a lui Sulla în bătălia de la muntele Tifata (lângă Capua) având pierderi de aproximativ 6000 de oameni. Cu rămășițele armatei învinse Norbanus s-a retras în Gallia Cisalpină ca guvernator proconsular al lui Marius în această provincie. Aliat cu Gnaeus Papirius Carbo fost învins într-o a doua bătălie, la Faventia de către Quintus Caecilius Metellus Pius. Norbanus a fost inclus pe listele de proscritii întocmite de Sulla. Fiind trădat de unul dintre legații săi reușește să fugă în insula Rhodos. Acolo se sinucide în anul 82 î.Hr sub presiunea locuitorilor insulei care se pregăteau să-l extrădeze.

În anul 83 î.Hr, anul emisiunii monedelor, tatăl magistratului monetar se afla în funcția de consul încercând din răspuțeri să păstreze puterea popularilor asupra Romei și să împiedice a doua revenire în forță a lui Sulla la Roma de pe frontul african.

Aversul denarilor bătute în acel an o reprezintă pe zeița Venus. Există păreri conform cărora această reprezentare a avut rolul de a-l sfida pe Sulla, a cărui zeiță tutelară era Venus Victrix în urma războaielor sale duse împotriva lui Mithridate VI Eupator și a lui Archelaus. Opinăm totuși spre o reprezentare mai legitimă, a unei origini mărețe din tabăra proprie, poate chiar din propria familie. Este bine cunoscut în zilele noastre că monetarii republicani în acea epocă, până la jumătatea secolului I î.Hr nu își puneau chipul pe monedă. Mai degrabă reprezentau un strămoș al lor ilustru, o zeitate protectoare a familiei ori o faptă prin care s-au remarcat ei ori familia lor. Abia mai târziu, în perioada lui Iulius Caesar vor apărea pe monede chipurile imperatorilor.

În anul 68 î.Hr cu ocazia funeraliilor mătușii sale Iulia Caesaris, chestorul la acea vreme Iulius Caesar ținu în for pe o tribuna rostrata următorul elogiu: *“Mătușa mea, după neamul mamei ei, descinde din regi, iar după neamul tatălui, din zei nemuritori. Căci din Ancus Marcius coboară familia regală a Marcilor, nume pe care-l purta și mama mea, iar din Venus coboară ginta Iulia, din care face parte familia noastră. Este așadar, în neamul nostru și*

³ Imperium – puterea de a comanda forțele militare, armata. Persoana care deținea Imperium, “imperatorul” era practic investită de stat să facă ceea ce consideră a fi mai bine pentru interesul statului. Terra marique e sintagma latină ce însemna: „pe pământ și pe mare”.

⁴ Norba – oras antic din Latium situat în apropiere de orasul italian Norma de azi, la 52 km. de Roma. În 199 î.Hr aici au fost deținuți prizonierii din Carthagina. În 82 î.Hr în timpul primului război civil roman Norba a fost capturat și distrus de armatele lui Sulla. În secolul I d.Hr, Pliniu cel Bătrân include orașul în lista celor extinte din Latium.

majestatea regilor, care au așa de mare putere asupra oamenilor, și venerația zeilor , care stăpânesc pe regi”⁵. Mătușa sa Iulia fusese soția lui Caius Marius. Prin căsătoria cu ea, Marius originar dintr-o familie de rang equestru din Arpinum (oraș în sudul Latiumului) a intrat în grațiile senatului începându-și viața politică propriu-zisă. Este firesc apoi ca Marius să adopte emblema familiei Iuliilor, pe zeița Venus. Pe Venus o va portretiza mai târziu pe multe din monedele sale și Iulius Caesar. Ideea ca magistrații monetari filomarieni precum Norbanus să evoce pe monedele lor teme legate de viața lui Marius și implicit pe Venus este foarte atrăgătoare. Însuși fiul lui Marius, după moartea tatălui său, în timpul masacrelor împotriva partizanilor lui Sulla dinaintea de a doua întoarcere a acestuia, se intitula fiu al lui Venus.

Reversul denarilor bătute în acel an indicau tocmai această încredere acordată lui Caius Norbanus Balbus de către senatul roman de a apăra cu armele senatul și capitala imperiului de mânia lui Cornelius Sulla, care se pregatea să preia puterea a doua oară în mod sângeros printr-un marș împotriva Romei. Luate individual , cele trei simboluri de pe reversul primei variante ar însemna după cum urmează: spicul de orz –bunăstare, fertilitate ; fascia –autoritate ,suveranitate; caduceul – pace, negocieri, tratative de pace. La toate acestea se mai adaugă pe cea de-a doua variantă și prova de vas – simbol al Romei. Punând cap la cap semnificațiile acestor simboluri reconstituim următorul mesaj: Monetarul, sau cel la care făcea referire (tatăl acestuia) era investit cu autoritatea de a negocia pacea pentru bunăstarea Romei. Se pare că această cale pașnică a fost tranșată până la urmă cu ajutorul armelor în cadrul primului război civil roman. Spre nefericirea lui Norbanus, el și fiul său, triumvirul monetaris se situau în tabăra învingătorilor. Tatăl își va pierde curând viața, însă fiul va reuși să supraviețuiască și să se restabilească peste câteva decenii pe scena politică a Romei.

Denarul emis în anul 83 î.Hr nu avea să rămână singurul tip monetar al lui Norbanus deși monetarul a rămas consacrat în istorie datorită acestui denar . În timpul colegiului său de pretor din anul 43 î.Hr au mai fost bătute două tipuri de aurei ce poartă numele său alături de a celui alt praetor Lucius Cestius⁶.

Tipul 1:



Aureu C. Norbanus, L.Cestius - Crawford 491/1a (cu coif) si 491/1b (cu șerpi).

Emitent: Republica Romană

⁵ Suetonius – Viețile celor doisprezece cezari, Ed. Stiintifică ,București ,1958 , capitolul I Caesar, VI, pag. 5.

⁶ Lucius Cestius –tatăl tribunului plebei Caius Cestius, a cărui monument funerar sub formă de piramidă poate fi admirat în zilele noastre la Roma lângă Porta San Paolo.

Nominal: aureus

Material : aur , 19 mm, 8g.

Magistrat monetar: L. Cestius , C. Norbanus

Data: 43 î.Hr.

Descriere revers: Bust drapat al Africii spre dreapta purtând piele de elefant. Cerc perlat.

Descriere avers:

Varianta Crawford 491/1a: Scaun curul având picioarele din față ornamentate cu acvile în zbor. Pe scaun un coif corintic. Deasupra legenda L. CESTIUS . În stânga EX. SC. În dreapta PR. În exergă C. NORBA .Cerc perlat.

Varianta Crawford 491/1b: La fel ca 491/1a dar pe scaunul curul in loc de coif se află doi șerpi afrontați.

Referințe: Crawford 491; Sydenham 1154;

Tipul 2:



Emitent: Republica Romană

Nominal: aureus

Material : aur; 19mm, 7,9g.

Magistrat monetar: C. Norbanus , L. Cestius

Data: mai-august 43 î.Hr.

Descriere revers: Bust drapat al Sybillei spre dreapta având părul coafat în benzi și prins în coc la spate. Deasupra C. NORBANVS. În dreapta PR. Dedesubt L. CESTIVS. Cerc perlat.

Descriere avers: Cybele purtând coroană murală stă așezată spre stânga pe un tron alegoric montat pe un car tras de doi lei. În mâna dreaptă ține o patera, mâna stângă și-o sprijină pe un tympanum. Cerc perlat.

Referințe: Crawford 491/2;; Sydenham 1155;

Emiterea celor două tipuri de aurei se situează cronologic în primul an după asasinarea lui Iulius Caesar. În acea perioadă senatul roman odată ce își recăpătase oarecum autoritatea încerca diverse alianțe pentru a elimina complet susținătorii cezarieni al căror exponent era Marcus Antonius. La întrunirile senatului de după idele lui martie 44, cu un aport consistent al lui Cicero s-a hotărât nepedepsirea asasinilor fostului dictator. Ba mai mult, unii au fost numiți în funcții înalte, spre exemplu guvernator al Galliei Cisalpine în cazul lui Decimus Albinus Brutus. Pe de altă parte, Marcus Antonius pornise un război de anihilare a asasinilor lui Caesar de îndată ce ieșise din oficiul de consul la 1 ianuarie 43. Primul act al acestei dispute se desfășoară tocmai împotriva lui Decimus Albinus Brutus în nord. Pentru a-și proteja guvernatorul, senatul a adunat o armată sub conducerea celor doi consuli Aulus Hirtius și Gaius Vibius Pansa pe care a trimis-o împotriva lui Antonius. Celor doi consuli li s-a alăturat și Octavian, care urmărea revendicarea moștenirii lui Iulius Caesar, așa cum apărea în testament. Caius Norbanus și Lucius Cestius, foști cezarieni, au fost numiți pretori în 43 î.Hr și însărcinați cu baterea unor aurei destinați plății armatelor senatoriale. Se știe că două dintre legiunile noi mobilizate pentru campanie proveneau din Africa iar una din Italia lucru ce justifică personificarea Africii respectiv a Sybillei pe aversurile monetare. Scaunul curul reflectă autoritatea consulilor și a pretorilor (imperiumul), coiful corintic și șerpii sunt simbol al Minervei, iar Cybele cel mai probabil simbolizează speranța victoriei. Confunțările au avut loc la interval de o săptămână, prima la Forum Gallorum (14 aprilie 43 î.Hr) încheiată indecis, cu pierderi grele de ambele părți, însuși consulul Vibius Pansa fiind rănit mortal. În cea de-a doua confruntare, la Mutina (Modena de azi) în 21 aprilie 43 armatele senatoriale ies învingătoare și-l forțează pe Marcus Antonius să se replieze dincolo de Alpi. La Mutina cade în luptă și al doilea consul Hirtius, lăsându-l pe Octavian în fruntea armatelor senatoriale.

Se pare că autoritatea senatorială avea să aibă de suferit peste scurt timp, când Octavian va schimba tabăra și va lua parte la al doilea triumvirat alături de Antonius și Lepidus. Odată cu al doilea triumvirat și începerea războiului civil între triumviri și Liberatores, Norbanus împreună cu alt general Decidius Saxa au fost trimiși de Marc Antoniu și Octavian cu opt legiuni în Macedonia împotriva asasinilor lui Iulius Caesar. Mărșăluind cu rapiditate și blocând trecătorile montane, în special Via Egnantia, în octombrie 42 î.Hr cei doi generali au întâlnit trupele unite ale lui Gaius Cassius Longinus și Marcus Iunius Brutus în apropiere de Philippi. Fiind depășiți numeric, Norbanus și Saxa au ocupat o poziție defensivă favorabilă, ce împiedica adversarii să înainteze. Au reușit cu succes să evite capcanele și au păstrat poziția până în momentul în care flancurile le-au fost învăluite de dușmani. În acel moment au hotărât retragerea către Amphipolis. La sosirea lui Marc Antoniu și a trupelor triumvirilor, cei doi generali erau bine fortificați în Amphipolis, Norbanus fiind lăsat la conducerea orașului. După bătălia de la Philippi, Norbanus e numit de Octavian responsabil al taberei sale.



Scenă din timpul bătăliei de la Philippi din serialul Rome 2005-2007

În 38 î.Hr Octavian îl numește consul alături de Appius Claudius Pulcherⁱ. A fost prima pereche de consuli care au avut câte doi chestori fiecare. Mai târziu, în 36-34 î.Hr îl întâlnim pe Norbanus ca proconsul în Spania, acesta celebrând și un triumf în 12 octombrie anul 34 î.Hr. După bătălia de la Actium , în 31 î.Hr a fost numit proconsul al Asiei. În urma căsătoriei cu fiica lui Lucius Cornelius Balbus cel tânăr a avut cel puțin un fiu numit tot Caius Norbanus Flaccus.

Am încercat în câteva pagini să aducem în lumină zbuciumata istorie a lui Caius Norbanus Flaccus, văzută în lumina emisiunilor monetare. Prin orientarea susținerii sale mai întâi către Marius, apoi spre Caesar și la final pentru Octavian, Norbanus a susținut trecerea puterii în mâinile unui singur dictator reformativ și renunțarea la republică . Acest deziderat avea să se materializeze odată cu domnia lui Octavian și crearea Imperiului Roman.

Bibliografie:

<https://en.wikipedia.org/wiki/Imperium>

https://en.wikipedia.org/wiki/Julia_Caesaris_%28wife_of_Marius%29

<http://coins.ha.com/itm/ancients/roman-republic/ancients-l-cestius-and-c-norbanus-43-bc-av-aureus-20mm-796-gm-12h-/a/3030-23893.s>

<http://www.wildwinds.com/coins/rsc/norbana/norbana3.jpg> (sursa imaginii 3)

https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Mutina

https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Forum_Gallorum

Carmen Maria Petolescu –Monede romane republicane din colectia ing. Constantin Orghidan

Giovanna di giacomo- ancora sulla base onoraria di c. Norbanus (s.e.g. i 418).

<http://www.deamoneta.com/auctions/view/118/604> (sursa imaginii 2)

<https://www.sixbid.com/browse.html?auction=2593&category=53557&lot=2179566> (sursa imaginii 1)

<http://www.coinarchives.com/2a1a003cff2d1376b8ff4d25226eea6b/img/cng/101/image02185.jpg> (sursa imaginii 4)

ⁱ descendent al renumitului Appius Claudius Caecus, constructorul Viei Appia.